REPUBLIKA SLOVENIJA
VLADA REPUBLIKE SLOVENIJE

Gregorčičeva 20–25, Sl-1001 Ljubljana

T: +386 1 478 1000
F: +386 1 478 1607
E: gp.gs@gov.si
http://www.vlada.si/

Številka: 00104-72/2018/6
Datum: 15. 2. 2018

Odgovor na poslansko vprašanje Eve Irgl v zvezi z ukrepi v primeru nerazglašenih oporok

Poslanka Eva Irgl je 15. 1. 2018 na Vlado Republike Slovenije naslovila pisno poslansko vprašanje v zvezi z ukrepanjem v primeru nerazglašenih oporok, na katerega Vlada RS v nadaljevanju podaja odgovor.

Po podatkih Državnega odvetništva Republike Slovenije je bilo v obdobju od 20. 10. 2017 do 31. 12. 2017 vloženih 27 odškodninskih zahtevkov, od katerih je bila:
- v 9 zadevah sklenjena izvensodna poravnava,
- v 4 zadevah je bila oškodovancem poslana ponudba za poravnavo, do katere se še niso odzvali,
- v 1 zadevi je bila poslana ponudba za poravnavo in je stranka ni sprejela,
- v 8 zadevah je bil zahtevek zavrnjen,
- 5 zadev pa je še odprtih oziroma v delu.

V zvezi s problematiko nerazglašenih oporok Vlada RS uvodoma poudarja, da je bila ta problematika v celoti in popolnoma spregledana v času od 2004 do 2007, ker pravosodni organi in Ministrstvo za pravosodje v okviru svojih zakonskih dolžnosti in odgovornosti niso realizirali obvezujoče prehodne zakonske določbe 63. člena novele Zakona o notariatu – C iz leta 2004, po kateri je bilo izrecno zapovedano, da je potrebno podatke o hranjenih oporokah, torej tudi oporokah v sodni hrambi, posredovati v vzpostavljeni Centralni register oporok pri Notarski zbornici najkasneje v enem mesecu po vzpostavitvi registra oporok, če oporočitelji tako zahtevajo. Slednje, torej oporočiteljeva zahteva, je bila uzakonjena z novelo ZN-E v letu 2006. Centralni register oporok pa je bil vzpostavljen 17. 10. 2007. V kolikor bi to zakonsko obveznost takratna oblast realizirala, bi poleg identifikacije založenih oporok neizogibno identificirala založene oporoke in preprečila tudi nadaljnja tveganja ter odgovornost države za do tedaj in kasneje do leta 2015 spregledane/založene in nezakonito neupoštevane sodne oporoke v dednih postopkih.

Po razkritju založenih oporok je Državno odvetništvo po sprejemu kriterijev glede obravnavanja zahtevkov iz naslova založenih oporok, ki jih je sprejelo v sodelovanju z Ministrstvom za pravosodje in Vrhovnim sodiščem RS, v mesecu maju 2017 imenovalo delovno skupino za usklajevanje dela Državnega odvetništva na področju odškodninskih zahtevkov iz tega naslova. Delovna skupina se sproti seznanja z vsemi zadevami, ki jih Državno odvetništvo obravnava v zvezi z založenimi oporokami, ter oblikuje priporočila za usklajeno ravnanje. Področje odškodninskih zahtevkov iz naslova nastale škode zaradi založenih oporok zahteva namreč enako obravnavanje primerljivih primerov, kar se lahko zagotovi le s skoncentriranim pregledom nad zadevami.

Državno odvetništvo se zaveda problema založenih oporok in pomena, ki ga imajo te zadeve za

oškodovance, zato stremi k temu, da se zadeve v čim večji meri poskušajo rešiti na miren način. Upoštevati je namreč treba, da so oporočitelji oporoke izročili v hrambo sodišču, ker so bili prepričani, da je takšna hramba najbolj varna in da bo njihova volja res upoštevana, do česar pa dejansko ni prišlo. Z mirnim reševanjem teh sporov se vsaj v določeni meri popravijo posledice, do katerih je prišlo. Ena izmed takšnih poti, ki omogočajo mirno rešitev spora, je nedvomno predhodni postopek pri Državnem odvetništvu (27. do 37. člena Zakona o državnem odvetništvu). Ta postopek je za stranke brezplačen (ne plačuje se nobenih taks), potrebno ni niti zastopanje po odvetniku, predvsem pa je, kot navaja Državno odvetništvo, za oškodovance najpomembnejše, da je ta postopek precej hitrejši od postopka pred sodiščem v primeru vložitve tožbe zoper državo.

Državno odvetništvo vse zahtevke obravnava ažurno in poskuša oškodovance čim manj obremenjevati, v ta namen od sodišča pridobi celotno dokumentacijo v zvezi z zapuščinskim postopkom ter morebitne druge relevantne dokumente, potrebne za odločitev v zadevi. Zahtevke obravnava individualno, od primera do primera, vendar v skladu s priporočili za usklajeno obravnavanje.

Državno odvetništvo si bo tudi v bodoče prizadevalo, da se bodo zadeve obravnavale tekoče, čim manj obremenjujoče za oškodovance in s poudarkom na mirni rešitvi spora.

Ob proučitvi veljavne normativne ureditve je Ministrstvo za pravosodje mnenja, da zahteva za vpis podatkov v Centralni register oporok (CRO) ne more biti pogojena s privolitvijo oziroma zahtevo oporočitelja. Zahteva oporočitelja za vpis v CRO je določena v prehodni določbi tretjega odstavka 63. člena novele ZN-C in lahko velja le za oporoke, s katerimi so sodišča, odvetniki in notarji razpolagali ob vzpostavitvi CRO, ne pa tudi za oporoke, ki so bile sestavljene ali prejete v hrambo kasneje, to je po 15. 10. 2007. Prav tako posredovanje zahteve za vpis podatkov v CRO glede na zakonsko ureditev ne more biti pogojeno s predhodnim plačilom nadomestila oziroma predložitvijo dokazila o plačanem nadomestilu za vpis podatkov. Spremenjena določba 63. člena ZN-C pa ne prepoveduje vpisa tistih oporok v CRO, s katerimi so sodišča, odvetniki in notarji razpolagali ob vzpostavitvi CRO.

V odgovor Varuhu človekovih pravic na zaprosilo št. 6.8-2/2017-2 z dne 29. 5. 2017 je Ministrstvo za pravosodje pojasnilo, da so v sklopu aktivnosti tudi zaradi realizacije sklepov Odbora za pravosodje Državnega zbora RS, sprejetih na 25. nujni seji dne 19. 10. 2016 ob obravnavi problematike hrambe oporok, potekale intenzivne priprave ukrepov za odpravo tveganja glede oporok, ki so bile sestavljene ali prejete v hrambo tako v času po vzpostavitvi CRO do danes, kot tudi glede tistih, ki so bile sestavljene ali prejete v hrambo pred vzpostavitvijo CRO. Z ustreznimi izvedbenimi oziroma organizacijskimi ukrepi je bilo treba zagotoviti:

1. čimprejšnji vpis podatkov o vseh oporokah, ki se po veljavni zakonski ureditvi vpisujejo v CRO, pa vanj od trenutka vzpostavitve CRO do danes niso bili vpisani,
2. čimprejšnji vpis podatkov o oporokah, s katerimi je razpolagalo sodišče pred vzpostavitvijo CRO, in to brez zahteve oporočitelja in brez predhodnega plačila nadomestila.

V sklopu tega je bilo dogovorjeno, da bo Notarska zbornica Slovenije (NZS) vpisala podatke o vseh oporokah iz 1. točke, ki se hranijo na sodiščih, pri čemer sodišča vnesejo podatke v aplikacijo CRO in pozovejo oporočitelje k plačilu pristojbine za vpis. Oporočitelje, ki pristojbine ne bodo plačali, bo k plačilu pozvala še NZS, vpisali pa bodo podatke o vseh oporokah, saj vpis po zakonu tudi ni pogojen s predhodnim plačilom nadomestila za vpis.

Hkrati je bil dogovorjen tudi način postopanja glede vpisa oporok pod 2. točko. Sodišča so podatke NZS posredovala z uporabo elektronske spletne aplikacije CRO oziroma na dogovorjen elektronski način, ki glede na tehnične možnosti dopušča uvoz podatkov, NZS pa je vpisala podatke o vseh »starih« oporokah, ki so se hranile na sodiščih, po enakem načelu, kot so bile vpisane oporoke, s katerimi so razpolagali notarji pred uvedbo CRO, torej brez plačila nadomestila za vpis.

Glede varnosti delovanja CRO je NZS pojasnila, da zaradi izrazito občutljivih podatkov, ki jih register hrani, strežniki, ki shranjujejo podatke o oporokah, z interneta niso dostopni. Do podatkov v registru lahko neposredno dostopa le Notarska zbornica. Programska oprema registra temelji na tehnologijah, ki zagotavljajo visoko stopnjo varnosti in zaupnosti podatkov. Za zagotavljanje zaupnosti podatkov v vlogah skrbijo tehnologije za šifriranje v kombinaciji z elektronskim podpisom in kvalificiranimi digitalnimi potrdili. Obrazci za elektronski vnos podatkov ponujajo pomoč pri izpolnjevanju obrazcev ter podrobno kontrolo podatkov. Vse skupaj zagotavlja, da so podatki v registru točni in pravilni, to pa je osnova za uspešno in učinkovito delovanje registra. Strežniki, ki shranjujejo podatke o oporokah, niso dostopni iz omrežja, ki se povezuje v internet, zato so možnosti razkritja zaupnih podatkov preko interneta izključene. Podrobnejši podatki o uporabljenih varnostnih mehanizmih in arhitekturi so zaradi varnosti informacijskega sistema tajni.

Zbornica, kot navaja, izda vsakemu predlagatelju (notarju, odvetniku, sodišču) potrdilo o opravljenem vpisu v register z navedbo zaporedne številke vpisa. Predlagateljem, ki so oddali elektronsko vlogo za vpis podatkov, se potrdilo izda avtomatsko preko elektronske pošte, ostalim predlagateljem, ki so vpis predlagali na pisnem obrazcu, pa se potrdilo o vpisu pošlje po pošti. Po smrti oporočitelja vsem sodiščem Notarska zbornica dnevno brezplačno odgovarja na njihove poizvedbe o obstoju oporok in izdaja ustrezne izpise iz registra.

Po podatkih NZS je zbornica, v dogovoru z Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije in Ministrstvom za pravosodje, v CRO brezplačno vpisala skupno 12.882 oporok, oziroma vse do tedaj še nevpisane oporoke, ki so jih sestavila sodišča kot sodno oporoko ali so jih prejela v hrambo in jih niso priglasila za vpis v Centralni register oporok. V Centralni register oporok je Notarska zbornica vpisala tudi vse tiste oporoke, ki so bile sestavljene še pred njegovo vzpostavitvijo leta 2007. Z vpisom vseh oporok, ki so jih sestavila sodišča ali prejela v hrambo, v CRO je bil narejen zelo pomemben korak, da se vsem ljudem, ki imajo hranjene oporoke ali pri sodišču ali notarju ali odvetniku zagotovi, da se bo oporoka po smrti našla in razglasila.

Vzpostavitev enovitega centralnega registra oporok pomeni pomemben korak k povečanju pravne varnosti in zmanjševanju morebitnih sporov. Podobni registri oporok v vrsti evropskih držav, tudi v sosednjih, uspešno delujejo in si brez njih urejanje zapuščin težko zamišljajo. CRO, ki ga vodi NZS, k temu zagotovo prispeva svoj delež. Povečana mobilnost oseb znotraj prostora EU brez notranjih meja, kot tudi povečanje števila zvez med državljani različnih držav članic, ki so pogosto povezane s pridobitvijo premoženja na ozemlju več držav EU, so glavni vir težav pri dedovanju. Oporoka je namreč nekoristna, če se zanjo po oporočiteljevi smrti ne izve in najbolj enostaven in zanesljiv način potrdila o obstoju oporoke predstavlja vpis v centralni register oporok. Glede na navedeno Vlada RS meni, da spremembe na področju registriranja oporok in CRO niso potrebne.

Plačilo stroškov vpisa ureja Pravilnik o centralnem registru oporok (Pravilnik), ki v 11. členu določa, da za vpis oporoke v CRO oporočitelj plača nadomestilo v višini 41 eurov ter da se

nadomestilo plača na način, ki ga s posebnim navodilom določi Izvršni odbor Notarske zbornice Slovenije.

Ob ugotovljenih nepravilnostih glede odkritih in nerazglašenih oporokah na nekaterih slovenskih okrajnih sodiščih je bilo ugotovljeno, da je k neaktivnosti sodišča pri posredovanju podatkov o sestavljenih in hranjenih oporokah za vpis v CRO odločilno prispevala tudi višina nadomestila za vpis podatkov. Ker Pravilnik sprejema NZS po predhodnem soglasju ministra za pravosodje je Ministrstvo za pravosodje pozvalo NZS naj razmisli o nujni potrebi po ustrezni dopolnitvi in spremembi Pravilnika tako v delu, ki pogojuje vpis podatkov o oporoki v CRO s predhodnim plačilom nadomestila, kot tudi v delu, ki ureja višino nadomestila, saj se le ta, upoštevajoč zlasti višino sodne takse (10 eurov) za hrambo sodnih oporok na sodiščih, zdi previsoka.

V zvezi s stroški vodenja in vzdrževanja registra oporok je NZS pojasnila, da se ti stroški nanašajo tako na vzpostavitev in vzdrževanje elektronske aplikacije, kot tudi vsakodnevno obsežno delo v zvezi z vpisi in izpisi iz registra oporok. Po podatkih NZS so stroški vzpostavitve CRO za NZS znašali približno 42.500 evrov, za delovanje registra pa NZS porabi letno približno 37.000 evrov. NZS tako iz prihodkov iz naslova nadomestila za vpis, kasnejši vpis in za izpis iz CRO pokriva tekoče stroške za delovanje registra, nedvomno pa dobro, varno delovanje registra zahteva zagotavljanje sredstev tudi za njegov razvoj.

Pri oblikovanju primerne cene pristojbine je bila po oceni NZS upoštevana:
- izdelava programske opreme – aplikacije,
- nakup strojne opreme – strežnikov,
- izdatki za drugo tehnično opremo (neprekinjeno napajanje, instalacije, monitorji, »router«), vzdrževanje registra, letne pogodbene obveznosti v zvezi s tem,
- ocena dela vsaj enega delavca,
- pisarniški material, registratorji, internet,
- stroški povezovanja z evropskim registrom – ARERT,
- stroški za samo pripravo registra, povezovanje z različnimi strokovnjaki, ki niso direktno ocenljivi, morajo pa biti približno ovrednoteni,
- bodoči stroški, povezani s posodobitvami aplikacije z vsebinskega in uporabniškega vidika, kar je vezano na razvoj novih tehnologij in sistemov ter varnostnih tehnologij (hrambe v oblaku) in
- stroški varnega vročanja potrdil o vpisu (0,40 ali 1,00 EUR na potrdilo).

Dodatno NZS navaja, je zbornica vzpostavila informacijsko podprt sistem in ga redno vzdržuje tako, da ta zagotavlja stalno dostopnost, najvišjo možno varnost in varno hranjenje podatkov o oporokah. Prav tako podatke o hrambi oporok v pravem trenutku (za to isto ceno) dostavi sodišču. Višina nadomestila za vpis v CRO predstavlja torej minimalen strošek. Zbornica »tega denarja« ne porabi, ampak je to plačilo storitve z jasno vrednostjo za uporabnike. Kot dodaja NZS, oporoka namreč predstavlja svobodno izbiro posameznika, predstavlja zgolj možnost, za katero se odločajo nekateri posamezniki. V skladu z Zakonom o dedovanju se lahko posamezniki tudi odločajo, da oporoko naredijo in jo hranijo drugače, ne po odvetniku, sodniku, notarju in s tem tudi nimajo potem nobenih stroškov. Take posameznike je seveda nesmiselno siliti v plačilo nadomestila za vpis podatkov v register, seveda pa morajo s tem sprejeti tveganje, da se oporoka morebiti v času zapuščinske razprave ne bo znašla na sodišču.

Glede na oceno teh podatkov ter zagotovila NZS, dosedanja pristojbina zagotavlja nemoteno in varno funkcioniranje CRO, zato sprememba višine nadomestila za vpis podatkov v Centralni register oporok ni potrebna.

Nepravilnosti glede odkritih in nerazglašenih oporokah, ki so se dogodila na slovenskih sodiščih so gotovo nedopustne in niso v korist državljanom, prav tako pa ne pripomorejo h krepitvi ugleda pravne države. Skladno s sklepi sprejetimi dne 19. 10. 2016 na nujni seji Odbora za pravosodje Državnega zbora RS, je Ministrstvo za pravosodje nemudoma prevzelo koordinacijsko vlogo in pristopilo k njihovi realizaciji ter skupaj z Vrhovnim sodiščem, Državnim odvetništvom in Notarsko zbornico izvedlo aktivnosti za realizacijo navedenih sklepov oziroma priporočil, kot je bilo začrtano. V ta namen je bilo izvedeno več nadzorov in sprejetih več ukrepov, ki se še izvajajo, tako glede povračila škode kot tudi zagotovitve popolnosti evidentiranja podatkov o oporokah, sestavljenih ali prejetih v hrambo pri sodišču, odvetnikih ali notarjih. Z vzpostavitvijo enotnega registra oporok, ki zagotavlja evidentiranje oporok na enem mestu in s tem pravno varnost državljanom, se namreč v največji možni meri omejujejo podobna tveganja v bodoče.